

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ «ПОЛАЦКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ»

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Рэктар УА «ПДУ»

_____ Д.М. Лазоўскі

Дата зацвярджэння:
Рэгістрацыйны № УД- _____ /баз.

Канфесійная гісторыя Беларусі ХІХ – ХХ стагоддзяў

Вучэбная праграма для спецыяльнасці:

1-21 03 01 «Гісторыя (па кірунках)».

Кірунак спецыяльнасці: 1-21 03 01-01 «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)»

2010 г.

СКЛАДАЛЬНИК:

Чараўко Віктар Уладзіміравіч, выкладчык кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», магістр гістарычных навук.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Марзалюк Ігар Аляксандравіч, загадчык кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова», доктар гістарычных навук, прафесар.

Бортнік Ігар Аляксандравіч, загадчык кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», кандыдат філасофскіх навук, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____);

Метадычнай камісіяй гістарычна-філалагічнага факультэта Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____);

Навукова-метадычным саветам Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____).

Адказы за рэдакцыю: В.У. Чараўко.

ЗМЕСТ

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА.....	3
2. ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН.....	7
3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА.....	8
4. ИНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА	9
Спіс рэкамендуемай літаратуры.	9

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

«Канфесійная гісторыя Беларусі XIX – XX стагоддзяў» уяўляе сабой вучэбную дысцыпліну, прысвечаную разгляду рэлігійных працэсаў на Беларусі ў XIX – XX стст. – у перыяд сістэмнай трансфармацыі грамадства, радыкальных змен у становішчы канфесій і радыкальнага пераасэнсавання ролі рэлігіі ў цэлым.

Вылучэнне канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стст. у асобны прадмет азначае не разгляд гісторыі рэлігійных плыняў паасобку, а комплекснае іх вывучэнне ў кантэксце агульнанацыянальнай гісторыі. Гэта дае магчымасць выходзіць за адносна вузкія рамкі гісторыі кожнай асобна ўзятай канфесіі, бачыць узаемны ўплыў рэлігійных плыняў і ўздзеянне на іх з боку дзяржавы, тлумачыць падзеі і з’явы з надканфесійных пазіцый. У выніку атрымліваецца цэласны малюнак унутры-, міжканфесійнага і царкоўна-дзяржаўнага ўзаемадзеяння, якое мела месца на Беларусі ў XIX – XX стагоддзях.

З’яўляючыся асобнай дысцыплінай, тэматычна «Канфесійная гісторыя Беларусі XIX – XX стагоддзяў» ўяўляе раздзел айчыннай гісторыі. Таму вывучэнне дысцыпліны спрыяе больш поўнаму засваенню гісторыі Беларусі праз паглыбленае вывучэнне такога важнага аспекта айчыннай гісторыі, як рэлігійная гісторыя. Для вырашэння пастаўленых задач у межах «Канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў» актуалізуюцца і сістэматызуюцца веды, атрыманыя студэнтамі пры вывучэнні сумежных дысцыплін, даецца тэарэтычная база для аналізу гістарычных фактаў. Атрыманыя веды могуць быць з плёнам выкарыстаны студэнтамі пры напісанні курсавых і дыпломных работ па гісторыі Беларусі.

Акрамя гісторыі Беларусі, «Канфесійная гісторыя Беларусі XIX – XX стагоддзяў» цесна звязана з такімі дысцыплінамі, як «Гісторыя рэлігіі», «Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі», «Гістарыяграфія гісторыі Беларусі», «Гісторыя Расіі і Украіны», «Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў». Міждысцыплінарныя сувязі двухбаковыя і носяць разнастайны характар. У адных выпадках у межах «Канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў» згадваюцца факты, падрабязна вывучаныя ў межах іншай дысцыпліны, у другіх – падрабязна вывучаюцца працэсы, закранутыя пры вывучэнні іншых дысцыплін, у трэціх – інфармацыя тэарэтычнага характару, атрыманая пры вывучэнні сумежнага прадмета, напаўняецца канкрэтна-гістарычным сэнсам, у чацвёртых – адбываецца выкарыстанне і ўдасканалванне ўменняў, сфарміраваных пры вывучэнні іншай дысцыпліны.

Мэта выкладання і вывучэння дысцыпліны «Канфесійная гісторыя Беларусі XIX – XX стагоддзяў» – праз засваенне і асэнсаванне вучэбнага матэрыяла спрыяць фарміраванню ў студэнтаў сацыяльна-прафесійнай кампетэнтнасці, якая дазваляе спалучыць акадэмічныя, сацыяльна-асабістыя і

прафесійныя кампетэнцыі для вырашэння задач у прафесійнай і сацыяльнай сферах. Студэнт павінен валодаць наступнымі **кампетэнцыямі**:

– *акадэмічнымі*:

- валодаць базавымі навукова-тэарэтычнымі ведамі па гісторыі канфесій на Беларусі ў XIX – XX стст. і выкарыстоўваць іх для вырашэння тэарэтычных і практычных задач;
- валодаць сістэмным і параўнальным аналізам;
- валодаць даследчыцкімі навыкамі;
- умець працаваць самастойна;
- валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні задач;

– *сацыяльна-асабовымі*:

- быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння;
- валодаць здольнасцю да міжасабовых камунікацый;
- быць здольным да крытыкі і самакрытыкі;
- умець працаваць у калектыве;
- быць здольным да самастойнага навучання;
- умець фарміраваць уласнае меркаванне;
- быць здольным выкарыстоўваць атрыманыя веды;

– *прафесійнымі*:

- фармуліраваць і вырашаць задачы, узнікшыя ў працэсе навукова-даследчай і вучэбнай дзейнасці;
- выкарыстоўваць неабходныя метады даследавання зыходзячы з патрэб канкрэтнай сітуацыі;
- рыхтаваць даклады, рэфераты, аналітычныя матэрыялы;
- валодаць сучаснымі электроннымі рэсурсамі і камп'ютэрнымі сродкамі пошука інфармацыі;
- мець навыкі працы з камп'ютэрам;
- дыялектычна мысліць і аргументаваць свой пункт погляду, аналізаваць факты.

Прыярытэтным з'яўляецца фарміраванне і развіццё ўмення працаваць самастойна, умення працаваць з гістарычнымі крыніцамі, спецыяльнай (манаграфічнай і даведачнай) літаратурай. Для гэтага прадугледжана абмеркаванне дыскусійных пытанняў на калоквіумах і ў ходзе дыскусій, творчыя пісьмовыя заданні, падрыхтоўка і абарона рэфератаў.

Задачы выкладання і вывучэння дысцыпліны:

- вызначэнне і вывучэнне асноўных тэндэнцый развіцця рэлігійных працэсаў на беларускіх землях у XIX – XX стагоддзях, даследаванне вылучаных перыядаў айчынай канфесійнай гісторыі ў кантэксце агульнага развіцця грамадства і дзяржавы, паказ падзей айчынай рэлігійнай гісторыі ў кантэксце агульнагістарычнага і агульнаеўрапейскага працэсу;
- развіццё ўменняў выкарыстання міждысцыплінарных сувязаў праз актуалізацыю ведаў і ўменняў па сумежных дысцыплінах («Гісторыі рэлігіі», «Крыніцазнаўству гісторыі Беларусі», «Гістарыяграфіі гісторыі

Беларусі», «Гісторыі Расіі і Украіны», «Канфесійнай гісторыі Беларусі Х – XVIII стагоддзяў», «Гісторыі Беларусі»);

- развіццё ўменняў усебаковага аналізу гістарычных фактаў;
- развіццё ўменняў самастойна здабываць інфармацыю, працаваць з гістарычнымі крыніцамі і спецыяльнай (манаграфічнай і даведачнай літаратурай), выкарыстоўваць атрыманыя веды для вырашэння інфармацыйна-пошукавых, навуковых і іншых задач.

Выпускнік павінен:

– **ведаць:**

- асноўныя тэндэнцыі развіцця рэлігійных працэсаў на беларускіх землях у XIX – XX стагоддзях;
- асноўныя падыходы пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў;
- ролю і месца беларускіх зямель у канфесійнай гісторыі XIX – XX стагоддзяў;
- асноўныя факты канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў (падзеі, храналогію, персаналіі);
- спецыяльную тэрміналогію;

– **умець:**

- прымяняць агульнагістарычныя прынцыпы аб'ектыўнасці і гістарызму пры вывучэнні і характарыстыцы канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў;
- карыстацца прынцыпам міждысцыплінарнасці і інтэгратыўнасці пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў;
- аналізаваць і характарызаваць канфесійныя працэсы на Беларусі XIX – XX стагоддзях;
- працаваць з крыніцамі і спецыяльнай літаратурай пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў.

У ліку **педагагічных метадык і тэхналогій**, што спрыяюць актывізацыі пазнавальнай творчай дзейнасці студэнтаў і набыццю імі вопыту самастойнага вырашэння задач, прапануецца выкарыстоўваць:

- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі модульна-рейтынгавага навучання;
- камунікатыўныя тэхналогіі (калоквиумы, дыскусіі, круглыя сталы, прэс-канферэнцыі, вучэбныя дэбаты і інш.);
- тэхналогіі вучэбна-даследчыцкай дзейнасці.

Пры **дыягностыцы сфарміраванасці кампетэнцый** выкарыстоўваюцца наступныя галоўныя сродкі: крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты, кантрольныя, праверачныя работы, рэфераты, праекты і інш. Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў па «Канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў» ажыццяўляецца па дзесяцібальнай шкале. Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджаныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

На вывучэнне «Канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў» адводзіцца 68 акадэмічных гадзін, сярод іх 38 аўдыторных (у тым ліку 26 гадзін – на лекцыйныя і 12 – на семінарскія заняткі).

2. ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ тэмы	ТЭМА	Колькасць аўдыторных гадзін	
		Лекцыі	Семінары
1.	Уводзіны.	2	
2.	Хрысціянскія канфесіі на Беларусі пасля падзелаў Рэчы Паспалітай (1772 – пачатак 1860-х гадоў).	4	2
3.	Канфесійная палітыка царызму ў 1860-х – пачатку 1900-х гадоў.	2	2
4.	Канфесіі і грамадска-палітычнае жыццё ў 1905 – 1917 гадах.	2	
5.	Нехрысціянскія канфесіі на Беларусі ў 1772 – 1917 гадах.	2	
6.	Канфесійная сітуацыя на Беларусі у 1920-х – 1930-х гадах.	4	2
7.	Рэлігійнае жыццё ў гады Вялікай Айчыннай вайны.	2	2
8.	Рэлігійная сітуацыя на Беларусі ў 1944 – пачатку 1990-х гадоў	4	2
9.	Рэлігія і царква ў сучасным беларускім грамадстве	4	2
Усяго за семестр:		26	12
		38	

3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

1. **Уводзіны.** Мэта і задачы вывучэння канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў. Гістарыяграфія пытання. Крыніцы канфесійнай гісторыі Беларусі XIX – XX стагоддзяў
2. **Хрысціянскія канфесіі на Беларусі пасля падзелаў Рэчы Паспалітай (1772 – пачатак 1860-х гадоў).** Уключэнне беларускіх зямель у расійскую мадэль міжканфесійнага і царкоўна-дзяржаўнага ўзаемадзеяння. Змены ў становішчы праваслаўнай царквы. Становішча каталіцкага касцёлу на Беларусі. Уніяцкая царква: паміж лацінізацыяй і русіфікацыяй. Ліквідацыя уніі. Пратэстанцкія плыні на Беларусі. Стараверства на Беларусі.
3. **Канфесійная палітыка царызму ў 1860-х – пачатку 1900-х гадоў.** Паўстанне 1863 г. і царкоўна-ідэалагічныя наступствы. Праваслаўная царква – апора ўрада. Каталіцкі касцёл у 1860-х – пачатку 1900-х гг. Стараверства і пратэстантызм на Беларусі ў 1860-х – пачатку 1900-х гг.
4. **Канфесіі і грамадска-палітычнае жыццё ў 1905 – 1917 гадах.** Рэлігія і сістэмная трансфармацыя грамадства. Указ аб верацярпімасці і яго наступствы. Нацыянальныя аспекты ў дзейнасці хрысціянскага духавенства.
5. **Нехрысціянскія канфесіі на Беларусі ў 1772 – 1917 гадах.** Іудаізм. Мусульманства.
6. **Канфесійная сітуацыя на Беларусі у 1920-х – 1930-х гадах.** Месца рэлігіі ў савецкім грамадстве. Канфесійная палітыка савецкай ўлады. Становішча праваслаўнай царквы ў БССР. Каталіцкі касцёл у БССР. Становішча іншых канфесій у БССР. Канфесійная палітыка Польскай дзяржавы ў Заходняй Беларусі. Становішча праваслаўнай царквы. Нацыянальныя аспекты ў дзейнасці каталіцкага касцёла. Канфесійная сітуацыя пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР.
7. **Рэлігійнае жыццё ў гады Вялікай Айчыннай вайны.** Рэлігійная палітыка акупацыйных улад. Змены ў канфесійнай палітыцы савецкай ўлады. Духавенства і пытанні супраціўлення і калабарацыі.
8. **Рэлігійная сітуацыя на Беларусі ў 1944 – пачатку 1990-х гадоў.** Дзяржаўная канфесійная палітыка ў першыя пасляваенныя гады. Узмацненне палітычнага ўціску ў гады палітычнай «адлігі». Лібералізацыя і аднаўленне наступлення на рэлігійнае жыццё ў часы «застою». Сістэмны крызіс сацыялістычнай сістэмы і лібералізацыя рэлігійнага жыцця ў канцы 1980-х – пачатку 1990-х гадоў.
9. **Рэлігія і царква ў сучасным беларускім грамадстве.** Канфесійная палітра беларускага грамадства. Нацыянальныя матывы ў дзейнасці канфесійных плыняў. Дзяржаўная рэлігійная палітыка: у пошуках аптымальнай мадэлі. Рэлігія і царква ў сучасным беларускім грамадстве: праблемы і перспектывы.

4. ІНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА

Спіс рэкамендуемай літаратуры.

1. Бабосов, Е.М. Динамика религиозности в независимой Беларуси / Е.М. Бабосов. – Мн., 1995.
2. Беларусь на мяжы тысячагоддзяў. – Мн.: БелЭн, 2000. – 432 с.; іл.
3. Борун, Е.Н. Монашеские общины города Полоцка: история, организация управления, характеристика братств в середине XIX – начале XX в. 00991
4. Ганчар, А.І. Дзейнасць рымска-каталіцкіх арганізацый на тэрыторыі Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. (другая палова XIX – пачатак XX ст.) / А.І. Ганчар // Весці Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2008. – № 2. – С. 49-58.
5. Ганчар, А.І. Увядзенне рускай мовы ў выкладанне закона божага ў рымска-каталіцкай царкве Беларусі (другая палова XIX – пачатак XX ст.) / А.І. Ганчар // Весці Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2009. – № 2. – С. 62-69.
6. Гарошка, Л. Пад знакам “рускае і польскае веры” / Л. Гарошка // Спадчына. – 1997. – № 2. – С. 177-202.
7. Гісторыя Беларусі. У 6 т. Тт. 4-5. – Мінск: Энцыклапедыкс,
8. Глябовіч, А. Касцёл у няволі / А. Глябовіч // Спадчына. – 1994. – № 1. – С. 24-35.
9. Глябовіч, А. Касцёл у няволі / А. Глябовіч // Спадчына. – 1994. – № 2. – С. 19-28.
10. Глябовіч, А. Адроджаны касцёл / А. Глябовіч // Спадчына. – 1995. – № 3. – С. 27-43.
11. Даўгяла, Н.В. Уніяцкая царква на Беларусі: сучасны стан, перспектывы развіцця / Н.В. Даўгяла // Веснік Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя А. Гуманітарныя навукі. – 2005. – № 1. – С. 83-86.
12. Дмитрук К.Е. Униатские крестоносцы: вчера и сегодня. – М.: Политиздат, 1988. – 381 с.; ил.
13. Канфесіі на Беларусі (канец XVIII – XX ст.) / В.В. Грыгор’ева [і інш.]. – Мн.: Экаперспектыва, 1988. – 338 с.
14. Короткая, Т.П. Христианство в Беларуси: история и современность / Т.П. Короткая [и др.]. – Мн.: Молодежное научное общество, 2000. – 71 с.
15. Мартос, А. Беларусь в исторической государственной и церковной жизни / А. Мартос. – Буэнос-Айрес: Б.и., 1966. – Репринт. – Мн.: Б.и., 1990. – 229 с.; ил.
16. Никольский, Н.М. История русской церкви / Н.М. Никольский. – Мн.: Беларусь, 1990. – 541 с.; ил.
17. Новикова, Л.Г. Основные характеристики динамики религиозности населения / Л.Г. Новикова // Социологические исследования. – 1998. – № 9. – С. 93-98 // [Электронный ресурс]: – Режим доступа:

<http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2005/06/21/0000213796/018.NOVIKOV A.pdf>.

18. Патрыярх Ціхан і БНР // Спадчына. – 1997. – № 2. – С. 101-118.
19. Пішчулёнак, М. Пра час, калі здымалі званы / М. Пішчулёнак // Беларуская мінуўшчына. – 1997. – № 6. – С. 16-19.
20. Туронак, Ю. Беларускія марыяны ў Друі / Ю. Туронак // Спадчына. – 1991. – № 5. – С. 51-56.
21. Туронак, Ю. Міжваенная унія ў Заходняй Беларусі / Ю. Туронак // Спадчына. – 1992. – № 5. – С. 73-78.
22. Унія в документах: Сб. / Сост. В.А. Теплова, З.И. Зуева. – Мн.: Лучи Софии, 1997. – 520 с.; ил.
23. Цеплякоў, А. Езуіты і Беларусь: на мяжы цывілізацый ці на скрыжаванні культур / А. Цеплякоў // Спадчына. – 2006. – № 2. – С. 55-67.
24. Цымбал, А.Г. Абвяшчэнне аўтакефаліі праваслаўнай царквы ў П Рэчы Паспалітай (першая палавіна 1920-х гг.) / А.Г. Цымбал // Весці Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2009. – № 4. – С. 78-88.
25. Якунін, Г. Праўдзівае аблічча Маскоўскай патрыярхіі / Г. Якунін // Спадчына. – 1996. – № 6. – С. 119-155.